

ТЕОРЕТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПОТРАПЛЯННЯ КРАЇНИ ДО «ПАСТКИ ВІДСТАЛОСТІ»

©2021 КИЗИМ М. О., БЕЛІКОВА Н. В., КОЛБАСІН Є. С.

УДК 330.351:621.311
JEL: A19; E03; E61; E66

Кизим М. О., Белікова Н. В., Колбасін Є. С. Теоретичне забезпечення дослідження проблеми потрапляння країни до «пастки відсталості»

Економічна відсталість є глобальною проблемою, яка спричиняє низку соціально-економічних негараздів, збільшує соціальну напругу та знижує ефективність функціонування суспільних інститутів країни в цілому. Новий період глобальної невизначеності та розгортання економічної кризи й подальшої рецесії, пов'язаної зі скороченням економічної активності внаслідок пандемії, робить актуальним пошук шляхів відновлення економічного зростання для кожної країни світу. За цих умов особливої актуальності набувають дослідження хронічної економічної відсталості країни та її потрапляння до «пастки відсталості», яке базується на низці теорій і концепцій, що розглядають різні аспекти соціально-економічного розвитку країни. Метою статті є формування теоретичного підґрунтя дослідження проблеми потрапляння країни до «пастки відсталості», яке базується на узагальненні сутності й основних ідей теорій і концепцій, що досліджують процеси соціально-економічного розвитку країн світу. Дослідження, спрямовані на виявлення та систематизацію чинників, що гальмують соціально-економічний розвиток країни, мають певну еволюцію. На першому етапі відбувався пошук ключового чинника економічної відсталості країни (Дж. Кейнс, Х. Зінгер, Р. Пребіш, Х. Лейбенштайн та ін.). Другий етап було присвячено пошуку взаємозв'язків між кількома ключовими чинниками (Р. Нурксе, Р. Лукас, Х. Удзава та ін.). На третьому етапі дослідження було проведене детальне вивчення інституційних чинників, що гальмують економічний розвиток (Б. Кналл, Т. Бетелл та ін.). На четвертому етапі відбувалося поглиблення досліджень у напрямку вироблення комплексного міждисциплінарного підходу до проблем утворення «пастки відсталості» (А. Даниленко, Г. Башнянин, Ю. Савельєв, Р. Нуреев та ін.). Теоретичне підґрунтя дослідження пастки економічної відсталості країни відрізняється наявністю значної кількості теорій та концепцій, які узагальнюють спільні риси країн, економіка яких розвивається низькими темпами порівняно з розвиненими економіками або заходиться у стані тривалої стагнації, а також чинники, що сприяють кристалізації такого стану.

Ключові слова: «пастка відсталості», економічний розвиток, теоретичне забезпечення, методологія, концепція.

Рис.: 4. Табл.: 2. Бібл.: 11.

Кизим Микола Олександрович – доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, проректор Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова (вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002, Україна)

E-mail: m.kyzym@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8948-2656>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/3118229/mykola-kyzym/>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57216130870>

Белікова Надія Володимирівна – доктор економічних наук, доцент, вчений секретар, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: nadezdebekikova@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5082-2905>

Колбасін Євгеній Сергійович – кандидат економічних наук, науковий співробітник, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: johnnyevgen@gmail.com

UDC 330.351:621.311
JEL: A19; E03; E61; E66

Kyzym M. O., Bielikova N. V., Kolbasin Ye. S. The Theoretical Provision of Research on the Problem of Country Falling into the «Backwardness Trap»
Economic backwardness is a global problem that causes a number of socio-economic troubles, increases social tension and reduces the effectiveness of functioning of social institutions of the country in general. A new period of global uncertainty and the unfolding of the economic crisis along with the subsequent recession associated with the reduction of economic activity as a result of the pandemic makes it relevant to look for ways of restoring the economic growth for every country of the world. Under these conditions, studies of chronic economic backwardness of a country and its falling into the «backwardness trap», which is based on a number of theories and conceptions that consider various aspects of the socio-economic development of the country, become specially relevant. The article is aimed at forming a theoretical grounds for studying the problem of country falling into the «backwardness trap», which is based on a generalization of the essence and basic ideas of theories and conceptions that explore the processes of socio-economic development of the countries over the world. The studies, dedicated to identifying and systematizing the factors that inhibit the socio-economic development of the country, display a certain evolution. At the first stage there was a search for a key factor of economic backwardness of the country (J. Keynes, H. Singer, R. Prebisch, H. Leibenstein, etc.). The second stage was devoted to the search for relationships between several key factors (R. Nurkse, R. Lucas, H. Uzava, etc.). At the third stage of the research, a detailed study of institutional factors inhibiting economic development was carried out (B. Knall, Th. Bethell, etc.). At the fourth stage, there was a deepening of research in the direction of developing a comprehensive interdisciplinary approach to the problems of formation of the «backwardness trap» (A. Danylenko, G. Bashnyanin, Y. Savelyev, R. Nureyev, etc.). The theoretical basis of the research on the trap of economic backwardness of the country is characterized by the presence of a significant number of theories and conceptions that generalize the common features of countries whose economies develop at a low rate compared to developed economies or enter into a state of prolonged stagnation, as well as the factors contributing to the crystallization of such a state.

Keywords: «backwardness trap», economic development, theoretical provision, methodology, conception.

Fig.: 4. Tabl.: 2. Bibl.: 11.

Kyzym Mykola O. – D. Sc. (Economics), Professor, Corresponding Member of NAS of Ukraine, Pro-rector of the O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv (17 Marshala Bazhanova Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: m.kyzym@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8948-2656>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/3118229/mykola-kyzym/>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=57216130870>

Bielikova Nadiia V. – D. Sc. (Economics), Associate Professor, Academic secretary, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: nadezlabelikova@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5082-2905>

Kolbasin Yevhen S. – PhD (Economics), Research Associate, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: johnnyevgen@gmail.com

Економічна відсталість є глобальною проблемою, яка спричиняє низку соціально-економічних негараздів, збільшує соціальну напругу та знижує ефективність функціонування суспільних інститутів країни в цілому. Новий період глобальної невизначеності та розгортання економічної кризи та подальшої рецесії, пов'язаної зі скороченням економічної активності внаслідок пандемії, робить актуальним пошук шляхів відновлення економічного зростання для кожної країни світу.

Особливо руйнівного впливу кризових явищ зазнають ті країни, що тривалий період знаходяться в «пастці економічної відсталості». Це стосується й України, економічний розвиток якої характеризується наявністю значних диспропорцій, що негативно впливають на розвиток окремих галузей і знижують ефективність функціонування економічної системи в цілому. Отже, хронічна економічна відсталість країни є небезпечним станом, а сам процес потрапляння країни до «пастки відсталості» потребує поглибленого дослідження, яке базується на низці теорій і концепцій, що досліджують різні аспекти соціально-економічного розвитку країни.

Метою даної статті є формування теоретичного підґрунтя дослідження проблеми потрапляння країни до «пастки відсталості», яке базується на узагальненні сутності та основних ідей теорій і концепцій, що досліджують процеси соціально-економічного розвитку країн світу.

За даними державного аудиту економіки, який було проведено експертами під егідою Мінекономіки, Україна вже тривалий період часу має низькі темпи економічного зростання порівняно з країнами Центральної Європи та Балтики. Зараз обсяг ВВП, що припадає на 1 особу в країні, менше у 2,5 разу, ніж у середньому по країнах Центральної Європи [1]. Така ситуація свідчить про те, що за весь період існування України як незалежної держави, незважаючи на сприятливі стартові умови, промисловий комплекс та економіка в цілому не змогли подолати тривалої економічної відсталості.

Оскільки загострення проблем економічного розвитку збільшує соціальну напругу та знижує ефек-

тивність функціонування суспільних інститутів, їх вирішення сприятиме розв'язанню і низки соціальних проблем. У таких умовах особливої актуальності набуває узагальнення наукового підґрунтя, що складається з теорій і концепцій, які досліджують проблеми формування економічної відсталості в країнах світу.

Дослідження, спрямовані на виявлення та систематизацію чинників, що гальмують соціально-економічний розвиток країни, мають певну еволюцію (рис. 1).

За визначенням Р. Нуреева [3], розвиток досліджень за даним напрямом був пов'язаний із геополітичними подіями, що розпочалися у світі в другій половині ХХ ст., коли традиційно слабо розвинені країни «третього світу» стали незалежними державами та перед дослідниками постали питання пошуку шляхів подолання бідності та відсталості.

На першому етапі такі дослідження були спрямовані на пошук ключового чинника, завдяки якому формується тривала («хронічна») відсталість економіки країни. До таких чинників належать:

- ✦ швидке зростання кількості населення в країні, що сприяло збільшенню кількості бідних родин;
- ✦ нестача капіталу та інших ресурсів;
- ✦ нерозвиненість ринкової інфраструктури й інститутів для економічного розвитку;
- ✦ нерозвиненість людського капіталу, брак кваліфікованих кадрів [3; 4].

Подальший розвиток досліджень дозволив визначити взаємозв'язки між основними чинниками відсталості країни. Було відзначено, що всі чинники соціально-економічної відсталості країни пов'язані між собою, тому вести пошук лише одного ключового фактора, який гальмує розвиток, не є вірним. Отже, на другому етапі розвитку теоретичного забезпечення досліджень економічної відсталості країн основна увага приділялася виявленню взаємозв'язків між чинниками такої відсталості. Подальший розвиток досліджень процесів формування «пасток економічної відсталості» відбувався в напрямі приділення

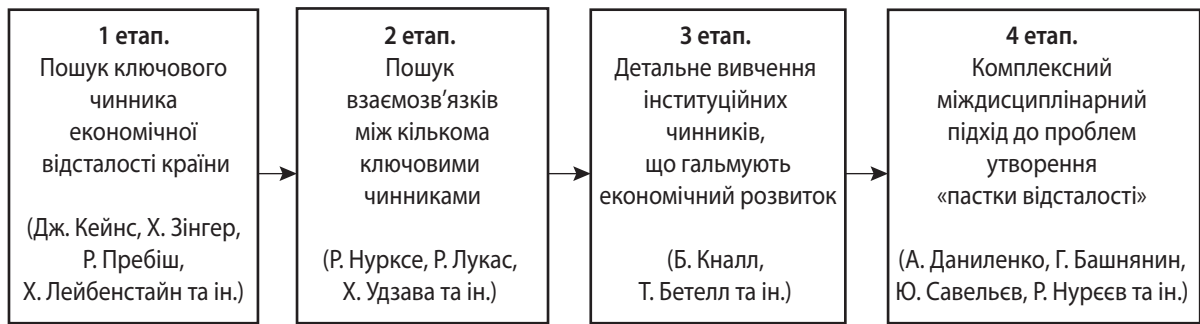

Рис. 1. Еволюція теорій та концепцій, що досліджують утворення «пасток відсталості»

Джерело: складено за [2].

детальної уваги ролі інституційних чинників у цьому процесі. На даному етапі були розроблені теорії кола відсталості Б. Кналла, самопідтримувального зростання У. Ростоу, великого поштовху К. Мерфі та ін.

На *третьому та четвертому етапах* розвитку теоретичного забезпечення дослідження процесів формування «пастки відсталості» країни відбувалося формування комплексного підходу до дослідження економічних, соціальних і політичних чинників економічної відсталості. Такі дослідження мають міждисциплінарний характер. Так, Р. Нуреєв наводить схему взаємозв'язку економічної та політичної нестабільності країни (рис. 2).

Як видно з рис. 2, нестабільна політична ситуація в країні створює високу загрозу порушення прав власності, що стимулює відтік національного капіталу та падіння обсягів іноземних інвестицій. Відсутність стимулів і механізмів для розвитку технологій і модернізації виробництва, високі рівні інфляції, падіння доходів і зростання соціальної напруги стають ключовими ознаками «пастки» економічної відсталості країни.

Українські вчені зробили значний внесок у розвиток теоретичного забезпечення формування «пасток економічної відсталості» [5; 6]. Так, А. Даниленко [5] відзначає, що тривалий період часу в структурі експорту країни переважає низькотехнологічна про-

дукція (сировина та продукція низького ступеня обробки) таких галузей, як сільське господарство, металургія та гірничорудна промисловість. Така ситуація не сприяє покращенню позиції України у глобальній інноваційній системі та пояснюється рядом факторів: недосконала державна політика у сфері розвитку виробництва; несприятливий інвестиційний клімат; незабезпеченість захисту прав власності; корупція.

Поряд із розвитком теорій і концепцій, що досліджували безпосередньо проблеми потрапляння країни до «пастки відсталості», розвивалися дослідження, спрямовані на виявлення закономірностей формування економічного розвитку країни. До них слід віднести теорію самопідтримувального розвитку У. Ростоу (*W. W. Rostow*) [7], що базується на дослідженні закономірностей переходу економіки та суспільства до більш розвинених стадій, серед яких виділено такі основні:

- ✦ традиційне суспільство;
- ✦ суспільство, у якому створюються передумови для прискореного розвитку;
- ✦ прискорений розвиток;
- ✦ рух до зрілості;
- ✦ суспільство великого масового споживання.

Кожна зі стадій може бути ідентифікована за допомогою економічних і технічних індикаторів (табл. 1).

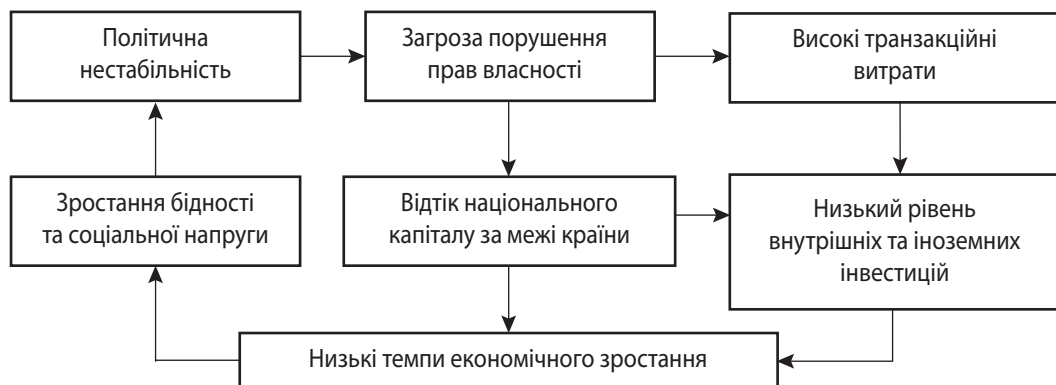

Рис. 2. Взаємозв'язок економічної та політичної нестабільності в країні

Джерело: складено за [3].

Характеристика стадій розвитку суспільства за теорію самопідтримувального розвитку

Стадія	Суспільний устрій	Економіка
<i>Перша стадія.</i> Традиційне суспільство	Має жорстку ієрархію, влада належить уряду, земельним власникам та/або уряду	Більше 75% працездатного населення зайняті у виробництві продовольства. Національний дохід використовується непродуктивно
<i>Друга стадія.</i> Суспільство з умовами для прискореного розвитку	Зберігається жорстка ієрархія. Можуть бути суспільні збурення	Зміни в непромислових секторах економіки: сільському господарстві, транспорті та в зовнішній торгівлі
<i>Третя стадія.</i> Прискорений розвиток	Політична перемога прихильників модернізації над захисниками традиційного суспільства	Зростання темпів капіталовкладень, випуску продукції на одну особу, інноваційне оновлення фондів у промисловості та сільському господарстві. Стрімкий розвиток одного чи декількох секторів промисловості
<i>Четверта стадія.</i> Рух до зрілості	Розвиток процесів урбанізації, концентрації влади у висококваліфікованого персоналу – менеджерів	Тривалий етап технічного прогресу
<i>П'ята стадія.</i> Суспільство великого масового споживання	–	Відбувається зсув від пропозиції до попиту та від виробництва до споживання

Джерело: узагальнено за [3].

Таким чином, стадії суспільного розвитку відрізняються між собою за рушійними чинниками розвитку, середньодушовим доходом населення та якістю його життя, а також темпами економічного зростання. Економічний розвиток, згідно з даною концепцією, розглядається як циклічний процес, на кінцевій фазі якого можуть сформуватися передумови для потрапляння країни до «пастки відсталості».

Ще однією групою теорій, які досліджують феномен утворення стійкого стану економічної відсталості, є теорії «великого поштовху», до яких належать теорії П. Розентштейн-Родана (досліджував економіки слабозрозвинених периферійних країн Європи); Р. Харрода та Е. Домара (дослідження взаємозв'язків між інвестиціями й економічним зростанням у довгостроковій перспективі та чинників, що визначають надлишок пропозиції робочої сили за фіксованого рівня цін); К. Мерфі, А. Шлейфера та Р. Вишні (дослідження процесів індустріалізації як поштовху для прискореного економічного розвитку країни) та ін. [3]. Усі ці теорії концентрувалися на пошуку тих ключових факторів, які можуть стати поштовхом для економічного розвитку країни та подолання стану економічної відсталості. Звідси в полі уваги наведених вчених знаходилися і проблеми потрапляння країни до «пастки економічної відсталості».

Згідно з теорією «індустріалізації та великого поштовху» К. Мерфі, А. Шлейфера та Р. Вишні, країни, в економіці яких превалує аграрний сектор, здатні досягнути лише «поганої» економічної рівноваги.

Умовою для економічного розвитку є збільшення обсягів продукції переробного сектора, а саме: індустріалізація декількох секторів економіки, яка стимулюватиме попит на товари в інших секторах і збільшення ринків збуту [3].

Згідно з концепцією У. Льюїса (W. A. Lewis) [8], в країнах, що розвиваються, спостерігається надлишок пропозиції робочої сили, що має низьку кваліфікацію. Така ситуація заважає зростанню розміру заробітної плати та не дозволяє підвищити якість життя населення. Розвиток економіки таких країн (Індія, Пакистан, Єгипет та ін.) значною мірою залежить від активності підприємців, які виступають носіями ідей економічного прогресу, прагнуть до максимізації прибутку та вимушені діяти в складних і важко передбачуваних умовах. При цьому в промисловому секторі розвинених країн визначальним фактором розвитку є ринок, розвиток якого стимулює підвищення продуктивності праці та зростання доходів населення. В аграрному секторі визначальним фактором розвитку є місцеві інститути, які регулюють заробітну плату.

Отже, головним чинником розбіжностей між країнами, що розвиваються, є різні закони розподілення, а також перевищення пропозиції робочої сили, що призводить до зменшення заробітної плати (рис. 3).

Як видно з рис. 3, процес економічного зростання та падіння, згідно з теорією У. Льюїса, має циклічний характер, який визначається надлишком або нестачею робочої сили на ринку праці. Як зазначено в

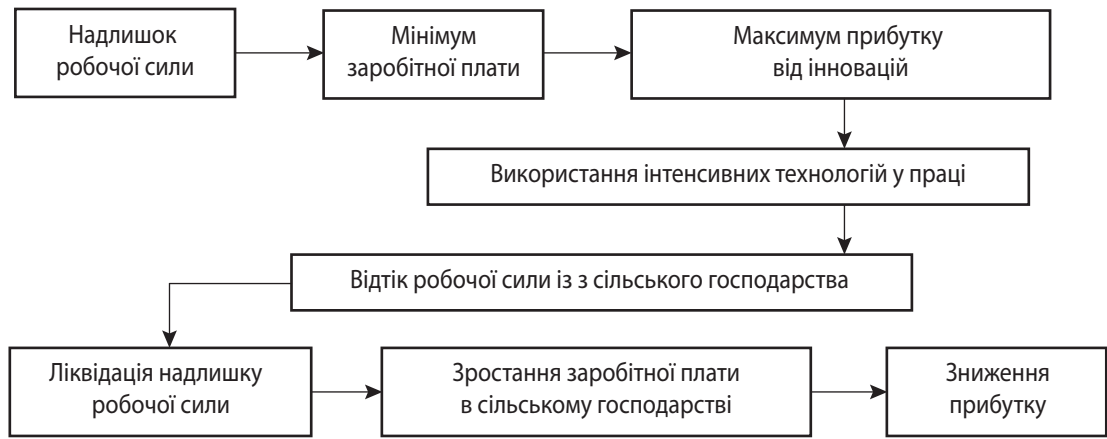

Рис. 3. Логіка моделі економічного розвитку країни У. Льюіса

Джерело: складено за [8].

роботі [3], такий підхід дозволяє тлумачити розвиток як подолання протиріч між двоїстою природою традиційної та сучасної економік, або доіндустріальної та індустріальної.

У роботі Г. Кларка «Прощайте, злидні! Коротка економічна історія світу» [9] зроблено спробу знайти закономірності економічного розвитку в довгостроковій ретроспективі. У вступі автор висуває постулат, що засади всесвітньої економічної історії вражає прості, а динаміку розвитку світової економіки можна подати у вигляді графіка, який доводить, що після 1800 р. у багатьох країнах доходи стрімко зросли, але скоротилися в інших. До складу показника «дохід на душу населення» науковець включає обсяги продовольства, одягу, тепла, світла та житла і зазначає, що вони були різними в різних епохах і типах суспільств, проте до 1800 р. значно не зростали внаслідок дії «мальтузіанської пастки» (рис. 4).

Таку усталену ситуацію змінила промислова революція, яка внесла кардинальні зміни у процеси матеріального споживання. За твердженням Г. Кларка, у розвинених («найбільш удачливих») країнах світу дохід на душу населення почав стабільно зростати; найбільше від промислової революції виграли саме працівники з низькою кваліфікацією. Але у світі залишаються країни (переважно африканські), рівень

життя населення яких внаслідок промислової революції навіть погіршився, оскільки вони потрапили до «мальтузіанської пастки», яка означає, що в цих країнах усі новітні технології, створені індустріально розвиненими країнами, стимулюють зростання чисельності населення, яке існує на рівні прожиткового мінімуму [9]. Низький рівень життя та технологічна відсталість спричиняє зростання економічної нерівності між країнами світу.

Г. Кларк вказує на відтермінований характер розвитку економічних інститутів, які забезпечують економічне зростання: інститути, необхідні для економічного зростання, існували задовго до того, як це зростання розпочалося [9, с. 27]. Такий тезис суперечить головній ідеї третього еволюційного етапу розвитку теоретичного забезпечення дослідження формування «пасток економічної відсталості» (див. рис. 1), яка полягає в підкресленні ролі інституційних чинників в економічному зростанні країни.

Окрім позиції в теоретичному забезпеченні дослідження проблеми «пасток відсталості» займають теорії модернізації економіки. До їх числа належать роботи А. Дж. Тойнбі, М. Вебера, Г. Мюрдаля, К. Віттфогеля, К. Поланьї та ін., які досліджували такі фактори формування «пастки від-

Рис. 4. Мальтузіанська пастка економічного розвитку згідно з Г. Кларком

Джерело: складено за [9].

сталості», як традиції, культура, цінності – тобто соціальні інститути суспільства в цілому.

У роботі Г. Мюрдала (*G. Myrdal*) «Азійська драма. Дослідження бідності народів» [10] досліджено особливості формування економіки в бідних країнах Азії, зокрема проблеми формування «анклавної економіки» – більш інтенсивного розвитку окремих видів економічної діяльності за зразком розвинених країн, продукція яких орієнтована також на зовнішні ринки. Така ситуація характеризується підтримкою з боку держави й іноземних інвесторів лише декількох пріоритетних секторів економіки, але відсутністю глибокої структурної перебудови економіки країни в цілому [10].

В рамках інституціоналізму розроблено теорію Е. де Сото [11], у якій розглянуто проблеми функціонування тіньової економіки та її вплив на економічний розвиток країни. Зазначено, що функціонування як прозорої економіки, так і тіньової, створює певні витрати. Внаслідок дії хибного кола позалегалності в країні відбувається формування усталеної «пастки відсталості», а паралельне функціонування тіньової економіки та легального бізнесу призводить до скорочення інвестицій через недовіру інвесторів, гальмування науково-технічного й інноваційного розвитку та знижує ефективність функціонування економічної системи країни в цілому.

Як заходи та шляхи виходу з хибного кола позалегалності Е. де Сото пропонує такі [11]:

- ✦ спрощення системи державного регулювання економічного розвитку, оптимізація його законодавчого забезпечення через усунення дублюючих один одного законів і нормативно-правових актів та спрощення правової системи в цілому;
- ✦ дерегулювання шляхом зменшення впливу держави на економічні процеси, що відбуваються в країні, та надання більшості повноважень приватному бізнесу;
- ✦ децентралізація – передання частини функцій і повноважень від органів державної влади до органів місцевої влади, що підвищує мобільність і точність управлінських рішень, які точніше враховуватимуть специфічні місцеві проблеми суб'єктів господарювання.

Сутність теорій і концепцій, спрямованих на пошук закономірностей диференціації соціально-економічного розвитку різних країн світу та потрапляння країни до «пастки відсталості», узагальнено в *табл. 2*.

ВИСНОВКИ

Таким чином, теоретичне підґрунтя дослідження «пастки економічної відсталості» країни відрізняється наявністю значної кількості теорій і концепцій, які узагальнюють спільні риси країн, економіка яких розвивається низькими темпами порівняно з розви-

неними економіками або заходиться у стані тривалої стагнації, а також чинники, що сприяють кристалізації такого стану. Логіка еволюційного розвитку наявного теоретичного підґрунтя свідчить про ускладнення підходів до дослідження процесів утворення «пасток відсталості»: якщо на перших етапах основна увага приділялася пошуку одного або декількох ключових чинників економічної відсталості, то останні етапи характеризуються виробленням комплексного міждисциплінарного підходу, покликаного висвітлити взаємозв'язки між економічними, соціальними, політичними, культурними чинниками.

Перспектива подальших досліджень полягає в розробці класифікації «пасток економічної відсталості», яка має торкатися не тільки визначення відмінних між собою за структурою груп існуючих «пасток відсталості», а й підходів до визначення характеристик і особливостей економічного розвитку країни в цілому. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Аудит економіки України 2030 / Кабінет Міністрів України. 2020. URL: <https://nes2030.org.ua/docs/doc-audit.pdf>.
2. Кизим М. О., Белікова Н. В. Розвиток теоретичного підґрунтя дослідження пастки економічної відсталості країни // Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики» (м. Харків, 19 листопада 2021 р.). Харків: ФОП Лібуркіна Л. М., 2021. С. 209–213.
3. Нуреев Р. М. По следам «великого побега» А. Дитона. *Terra Economicus*. 2016. Т. 14. № 2. С. 26–47. DOI: 10.18522/2073-6606-2016-14-2-26-47
4. Singer H. Beyond terms of trade – convergence and divergence. *Journal of International Development*. 1999. Vol. 11. Iss. 6. P. 911–916. DOI: 10.1002/(sici)1099-1328(199909/10)11:6<911::aid-jid635>3.0.co;2-x.
5. Даниленко А. І. Особливості інвестиційної політики в реальному секторі економіки України. *Фінанси України*. 2021. № 4. С. 24–47. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2021.04.024>
6. Башнянин Г. І., Шевчик Б. М. «Пастка бідності» та економічний орієнталізм. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна*. 2015. Вип. 49. С. 185–193.
7. Rostow W. W. *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto*. Martino Fine Books, 2017. 192 p.
8. Lewis W. A. The Roots of the Development Theory. In: *Handbook of Development Economics*. Vol. I. Chapter 2. Amsterdam, 1993. P. 27–37. DOI: [https://doi.org/10.1016/S1573-4471\(88\)01005-8](https://doi.org/10.1016/S1573-4471(88)01005-8)
9. Кларк Г. Прощай, нищета! Краткая экономическая история мира / пер. с англ. Н. Эдельмана. М.: Издательство Института Гайдара, 2013. 544 с.
10. Myrdal G. Asian Drama: An Inquiry into the Poverty of Nations. *The Australian Quarterly*. 1968. Vol. 40. No. 4. P. 118–121. DOI: <https://doi.org/10.2307/20634250>
11. Де Сото Э. Иной путь: Невидимая революция в третьем мире / пер. с англ. Б. Пинскера. М.: Социум, 2020. 408 с.

Теорії, що розглядають закономірності економічного та соціального розвитку країни

Теорія	Сутність підходу до дослідження проблем утворення економічної відсталості
Теорія самопідтримувального розвитку У. Ростоу	Закономірності переходу економіки та суспільства до більш розвинених стадій, серед яких виділено такі основні: – традиційне суспільство; – суспільство, у якому створюються передумови для прискореного розвитку; – прискорений розвиток; – рух до зрілості; – суспільство великого масового споживання
Теорії «великого поштовху» П. Розентштейн-Родана, Р. Харрода, Е. Домара	Дослідження взаємозв'язків між інвестиціями й економічним зростанням у довгостроковій перспективі та чинників, що визначають надлишок пропозиції робочої сили за фіксованого рівня цін; дослідження процесів індустріалізації як поштовху для прискореного економічного розвитку країни
Теорія У. Льюїса	У країнах, що розвиваються, спостерігається надлишок пропозиції робочої сили, що має низьку кваліфікацію. Така ситуація заважає зростанню розміру заробітної плати та не дозволяє підвищити якість життя населення
Теорія Г. Кларка	Зростаюча нерівність доходів країн пояснюється низьким виробленням продукції на 1-го працівника, яка не компенсується підвищенням випуску на одиницю капіталу навіть у випадку використання найсучасніших технологій. Це пояснюють три гіпотези: 1. Відмінності в продуктивності праці впливають з якості робочої сили, зумовленої місцевим соціальним оточенням. 2. Успіхи сучасної медицини привели до зниження рівня заробітної плати, що забезпечує необхідний мінімум для існування. 3. Технології, створені після промислової революції, відрізнялися набагато більшою вимогливістю до якості робочої сили
Модель економічного зростання з двома дефіцитами	Прогнозування темпів економічного зростання країни з перехідною економікою як змінної, що залежить від наявності ресурсів, необхідних для розвитку; зовнішньоторговельного дефіциту та здатності економіки до поглинання
Інституціональні теорії модернізації	Першочергова роль у процесі виходу країни з «пастки відсталості» та модернізації її економіки відведена суспільним інститутам, зокрема цінностям і нормам
Теорії, що розглядають структуру світової економіки	Поділ світової економічної системи за моделлю «центр – периферія» або «центр – напівпериферії – периферія», яка закріплює економічну відсталість певних країн світу

Джерело: авторська розробка.

REFERENCES

- "Audyt ekonomiky Ukrainy 2030" [Audit of the Economy of Ukraine 2030]. Kabinet Ministriv Ukrainy. 2020. <https://nes2030.org.ua/docs/doc-audit.pdf>
- Bashnianyn, H. I., and Shevchyk, B. M. "«Pastka bidnosti» ta ekonomichniy oriientalizm" ["Poverty Trap" and Economic Orientalism]. *Visnyk Lvivskoi komertsiinoi akademii. Seriya ekonomichna*, no. 49 (2015): 185-193.
- Danylenko, A. I. "Osoblyvosti investytsiinoi polityky v realnomu sektori ekonomiky Ukrainy" [Features of Investment Policy in the Real Sector of Ukraine's Economy]. *Finansy Ukrainy*, no. 4 (2021): 24-47. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2021.04.024>
- De Soto, E. *Inoy put: Nevidimaia revoliutsiia v tretem mire* [Another Way: The Invisible Revolution in the Third World]. Moscow: Sotsium, 2020.
- Klark, G. *Proshchay, nishcheta! Kratkaya ekonomicheskaya istoriya mira* [Goodbye Poverty! A Brief Economic History of the World]. Moscow: Izdatelstvo Instituta Gaydara, 2013.
- Kyzym, M. O., and Bielikova, N. V. "Rozvytok teoretychnoho pidgruntia doslidzhennia pastky ekonomichnoi vidstalosti krainy" [Development of the Theoretical Basis

for the Study of the Trap of Economic Backwardness of the Country]. *Konkurentospromozhnist ta innovatsii: problemy nauky ta praktyky*. Kharkiv: FOP Liburkina L.M., 2021. 209-213.

Lewis, W. A. "The Roots of the Development Theory". In *Handbook of Development Economics*, vol. 1, chapter 2, 27-37. Amsterdam, 1993.

DOI: [https://doi.org/10.1016/S1573-4471\(88\)01005-8](https://doi.org/10.1016/S1573-4471(88)01005-8)

Myrdal, G. "Asian Drama: An Inquiry into the Poverty of Nations". *The Australian Quarterly*, vol. 40, no. 4 (1968): 118-121.

DOI: <https://doi.org/10.2307/20634250>

Nureyev, R. M. "Po sledam «velikogo pobega» A. Ditona" [In the Footsteps of «The Great Escape» by A. Deaton]. *Terra Economicus*, vol. 14, no. 2 (2016): 26-47.

DOI: [10.18522/2073-6606-2016-14-2-26-47](https://doi.org/10.18522/2073-6606-2016-14-2-26-47)

Rostow, W. W. *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto*. Martino Fine Books, 2017.

Singer, H. "Beyond terms of trade - convergence and divergence". *Journal of International Development*, vol. 11, no. 6 (1999): 911-916.

DOI: [10.1002/\(sici\)1099-1328\(199909/10\)11:6<911::aid-jid635>3.0.co;2-x](https://doi.org/10.1002/(sici)1099-1328(199909/10)11:6<911::aid-jid635>3.0.co;2-x)